

Küreselleşen Dünyada Eğitimin Amaçları ve Yöntemleri Nasıl Olmalıdır?*Mehmet Zeki AYDIN¹***Öz**

Milletlerin sosyal, siyasal, ekonomik, iletişim vb. alanlarda birbirine yaklaştığı, her alanda hızlı değişmelerin yaşandığı bir dünyada yaşıyoruz. Milletler ve devletler, küresel baskılar karşısında rahatsızlıklar yaşamaktadır. Bu rahatsızlıklar karşısında yöneticiler, eğitimciler, düşünürler, anne babalar, âdeta şaşkınlık içindedirler. Bir taraftan evrensel gelişmelere ayak uydurmak isterken bir taraftan yerli ve millî değerlerini koruma telaşesindedirler. Tüm dünyada rahatsızlıklar yaşanmakta ancak, bu rahatsızlıklar ve belirsizlikler İslam dünyasında daha da fazla olmaktadır. Küreselleşmeye maruz kalmış ülkelerde yetkililer, yetişmekte olan nesillerin, bir taraftan dünyayla uyum içinde olmasını bir yandan da kendi, gelenek, görenek ve kültürüne yabancılaşmamasını istemektedirler. Aslında her eğitim sisteminde, bu iki istek yazılı olarak yer almaktadır. Ancak bunun pratiği yani uygulamanın nasıl olacağı net değildir. Bu da eğitimde amaçları ve yöntemler konusunu gündeme getirmektedir. Eğitimde “Niçin öğreteceğiz?” sorusunun cevabı eğitimin amaçlarını, “Nasıl öğreteceğiz?” sorusunun cevabı da öğretim yöntemleri konusunu oluşturur. Eğitimin amaçlarını eğitim felsefecileri ve siyasetçiler belirlerken, öğretim yöntemlerini eğitim bilimcileri belirler. Eğitimin amaçlarıyla “Nasıl bir insan?” sorusu cevaplandırılır. Bu çalışmada, dünyadaki gelişmeler ışığında, eğitimin amaçları ve yöntemleri konusu açıklanacaktır. Geleceğe güçlü bir şekilde girmek isteyen İslam ülkeleri, okul öncesi, mesleki eğitim, teknolojiye uyum, din eğitimi konularında amaçlar ve yöntemler konusunu, ciddi, gerçekçi gündeme almalı, tartışmalı ve kararlar almalıdır.

Anahtar Kelimeler

Küreselleşme • Küreselleşme ve Eğitim • İslam Ülkeleri • Eğitim Amaçları • Öğretim Yöntemleri

¹ Mehmet Zeki Aydın, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya, Türkiye. Eposta: maydin123@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1252-2810

Atf: Aydın, Z. A. (2022). Küreselleşen Dünyada Eğitimin Amaçları ve Yöntemleri Nasıl Olmalıdır? *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 6(1), 45-62. <http://dx.doi.org/10.37344/talim.2022.30>

What Should Be The Objectives And Methods Of Education In A Globalized World?

Mehmet Zeki AYDIN

Abstract

Nations come closer to each other in different areas such as social, political, economic and communication; so the rapid changes are experienced in every field in the world. Nations and states are experiencing discomfort in the face of global pressures. Managers, educators, thinkers, parents are almost in a state of confusion in the face of these disturbances. Not only they want to keep up with the universal developments but also they try to protect their national-cultural values. There are disturbances all over the world, but these disturbances and uncertainties are even greater in the Islamic countries.

Authorities in countries exposed to globalization want the growing generations to be in harmony with the world on the one hand, and also not be alienated from their own traditions, customs and culture. In fact, in all educational system, these aims are written agreement. However, it is not clear how the practice should be. This situation raises the issue of aims and methods in education.

The answer to the question of “Why do we teach?” reflects the aims of education; the question of “How will we teach?” reflects the subject of teaching methods. While educational philosophers and politicians work on the aims of education, educational scientists work in the field of teaching methods. For the aims of education, the question of “What kind of person?” is answered.

In this study, the aims and methods of education was explained in the light of developments in the world. Islamic countries, which want to look the future strongly, should put the issue of goals and methods in pre-school, vocational education, technological adaptation, religious education on the serious and realistic agenda, and should discuss to make decisions.

Keywords

Globalization • Globalization and Education • Islamic Countries • Educational Objectives • Teaching Methods

ماذا يجب أن تكون أهداف وأساليب التعليم في عالم معولم؟

Mehmet Zeki AYDIN

المخلص

الشعوب والدول تعاني من عدم الراحة في مواجهة الضغوط العالمية. تقترب الدول من بعضها البعض في مختلف المجالات الاجتماعية والسياسية والاقتصادية والتواصلية ، لذلك تحدث تغيرات سريعة في كل مجال في العالم. يكاد يكون المدراء والمدرسون والمفكرون والآباء في حيرة من أمرهم في مواجهة هذه الاضطرابات. إنهم لا يريدون مواكبة التطورات العالمية فحسب ، بل يحاولون أيضاً حماية قيمهم الثقافية الوطنية. هناك اضطرابات في جميع أنحاء العالم ، ولكن هذه الاضطرابات والشكوك أكثر أهمية في البلدان الإسلامية. تريد السلطات في البلدان المعرضة للعولمة أن تكون الأجيال النامية في ونام مع العالم من ناحية ألا تنفصل أيضاً عن تقاليدها وعاداتها وثقافتها. يؤثر هذا الوضع قضية أهداف وأساليب التعليم. في الواقع ، في جميع النظم التعليمية ، هذه الأهداف هي اتفاق مكتوب. ومع ذلك ، ليس من الواضح كيف ينبغي أن تكون هذه الممارسة.

بينما يعمل الفلاسفة والسياسيون المفكرون على أهداف التعليم ، يعمل علماء التربية في مجال طرق التدريس. الجواب على سؤال "لماذا نعلم؟" يعكس أهداف التعليم ؛ سؤال "كيف سنعلم؟" يعكس موضوع طرق التدريس. من أجل أهداف التعليم ، سؤال "أي نوع من الأشخاص؟" تم الرد عليه.

تم في هذه الدراسة شرح أهداف التعليم وأساليبه في ضوء المستجدات في العالم. على الدول الإسلامية ، التي تريد أن تنظر إلى المستقبل بقوة ، أن تضع قضية الأهداف والأساليب في مرحلة ما قبل المدرسة ، والتعليم المهني ، والتكيف التكنولوجي ، والتعليم الديني على أجندة صارمة وواقعية ، ويجب أن تناقشها لاتخاذ القرارات.

الكلمات المفتاحية

العولمة ، التعليم ، الدول الإسلامية ، الأهداف التربوية ، طرق التدريس

Giriş

Bu çalışmada, dünyadaki gelişmeler ışığında İslam ülkelerinde eğitimin amaçları ve yöntemleri konusu açıklanacaktır. Çalışma, literatür taramaya dayanmıştır. Öncelikle küreselleşme sonra eğitim amaçları ve yöntemleri özetle açıklanmış, son olarak eğitim bilimlerinin verileri kullanılarak öneriler sunulmuştur. Makalede, eğitimin amaçları genel olarak ele alınırken, özellikle İslam Dünyası göz önünde tutulmuştur.

Küreselleşme

“Dünya milletlerini ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaştırmaya ve bir bütün olmaya götürmek; globalleşmek” (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 20.04.2022) şeklinde tanımlanan küreselleşme, âdeta sihirli bir kelime gibi hayatımızın her alanına girmiş bulunmaktadır. Öncelikle ekonomi, bilişim teknolojileri ve siyaset alanında etkisi görünen küreselleşme, günümüzde tüm milletlerin kültürüne de etki etmeye başlamıştır. Öyle ki, başta Batı dünyası olmak üzere, dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir değişim ve uygulama artık sadece o yerle sınırlı kalmayıp, başta sosyal medya olmak üzere iletişim araçlarıyla, hemen hemen dünyanın her yerinde duyulmakta, bilinmekte ve yavaş yavaş uygulanmaya başlamaktadır.

Küreselleşme hareketi, doğal olarak taraftarlarını ortaya çıkardığı gibi buna şüpheyle bakanları ve zararlı görüp karşı çıkanları da doğurmuştur. Küreselleşmeyi savunanlar, ulus devlet anlayışının artık ömrünü bitirdiğini, dünya toplumu, dünya vatandaşlığı kavramlarının tartışılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu görüşte olanlara göre, küreselleşme ilk planda bazı toplumlara zarar verecek ama ileri vadede tüm toplumlara refah getirecektir. Onlara göre, piyasalar devletlerden daha güçlü hâle gelmiştir ve geleneksel ulus devletlerin yerine dünya toplumu bilinci giderek yaygınlaşmaktadır. Aşırı küreselleşmecilerin dile getirdiği bir başka görüş ise küreselleşme sürecinde, ekonomik olarak kazananlar kadar kaybedenlerin de olabileceğini ancak, ekonomideki küresel rekabetin belli grupların durumunda kötüleşmeye neden olsa bile, belli devletler veya toplumlar kendilerini diğerleriyle karşılaştırdıklarında avantaj sağlayabilecek üretimde bulunabilecekleri yönündedir (Yurdabakan, 2002, s. 61-66).

Küreselleşmeye şüpheli bakan ve karşı çıkanlar ise küreselleşmenin Batılıların yeni sömürü kavramı olduğunu dile getirmektedirler. Aslında küreselleşme adına söylenen şeylerin yeni olmadığını, geçmişte bu kadar sıkı uygulanmayan gümrük kontrollerinin azaltılarak veya ortadan kaldırılarak eskiye dönüşün yaşandığını, bu nedenle küreselleşme olarak adlandırılan birtakım değişimlerin yeni bir süreç değil, geçmişe dönüşün göstergeleri

olduğunu savunmaktadırlar. Kuşkuculara göre, dünya küresel uygarlıktan çok, yeni anlayışlara paralel olarak bölünmeye doğru gitmektedir. Bu nedenle, küreselleşme toplumlar arasında bütünleşmeye değil, farklı kültürler, uygarlıklar ve bölgeler arasında çatışmaların doğmasına; ayrıca, küresel dünya ekonomisine bağlı olarak ortaya çıkacak eşitsizliklerin ise kökten dincilik ya da aşırı milliyetçilik gibi ideolojik akımların ortaya çıkmasına neden olabileceğini vurgulamaktadırlar (Yurdabakan, 2002, s. 61-66).

İster taraftar olalım, istersek karşı çıkalım, toplumsal olarak küreselleşmenin etkisinden kurtulmak mümkün görünmemektedir. Bu çerçevede düşünülürse, önemli olan toplum ve toplumu oluşturan bireylerin, küreselleşmenin hangi tarafında yer aldıkları değil, küreselleşme sürecinin doğuracağı muhtemel sonuçlara karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yetilere sahip olmalarıdır. Bu nedenle, küreselleşme gerçeğiyle birlikte ortaya çıkan değişim olgusunu yadsımadan, yaşanan değişime karşı direnip gelişmelere kapalı bir birey ya da toplum olma yerine, muhtemel gelişmeleri önceden sezinyip değişimlere ayak uydurmasını bilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır. O hâlde değişim, eğitim kurumlarından başlayarak yaygınlaşmalıdır (Yurdabakan, 2002, s. 61-66).

Küreselleşme olgusuyla birlikte ekonomisi güçlü ülkeler, diğer zayıf ülkeleri daha doğrusu dünyayı kendileri için ortak bir pazar hâline getirmeye çalışmaktadırlar. Bu çabanın tek amacı ekonomik değildir. Ekonomiyle birlikte diğer toplumları da aynı kültür yani tek tip yaşama biçimine zorlamak için medya aracılığıyla yoğun çaba sarf etmektedirler. Sadece medya ile etkilemenin yanında devletlerin eğitim sistemlerini de etkilemeye, küreselleşmenin isteklerine uyum sağlamaya gayret etmektedirler. Bunun en önemli somut aracı olarak da bilişim ve eğitim teknolojilerindeki gelişmeleri ülkelere sunmaktadırlar. Bilişim ve eğitim sektöründeki yenilikler çok cazip imkanları da beraberinde getirmektedir. Ülkeler bu teknolojiyi almaya gönüllü olmaktadır. Ancak teknoloji somut araç gereç olarak gelmemekte, yeni kurumlar oluşturmakta, bunlar da bakış açılarını, düşünceleri, değerleri, ideolojileri, davranışları, alışkanlıkları değiştirmektedirler.

Küreselleşen dünyada siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler yenedünya düzeninin bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu bileşenler içerisinde, özellikle ekonomik gelişmeler sonucu, ulus devletlerin etkinliklerinin azalması, mal ve hizmet sektörünün hızla gelişmesiyle küresel sermayenin gücü biraz daha artmıştır. İletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlarla bilgiye ulaşmak daha da kolaylaşmış, iletişim ve etkileşim her alanda insanlara inanılmaz kolaylıklar sağlamıştır. Ancak, bu gelişmeler aynı zamanda birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Savaşlar, göç, kıtlık, küresel iklim değişikliği insanları farklı coğrafyalarda yaşamaya itmiş, yaşadıkları yerleri, terk etmeye, farklı dil ve kültüre sahip, kendilerine tamamen yabancı insanlarla birlikte yaşamaya zorlamıştır. Küresel dünyanın sorunları, dünya genelinde büyük kitle hareketlerini tetiklemiş ve çoğu zaman, yürürlükte olan politikalar ortaya çıkan yeni sorunlar karşısında yetersiz kalmıştır. Öyle ki insanlığın bu zamana kadar karşılaşmadığı birçok sorun gün yüzüne çıkmış, bu sorunlara birçok çözüm önerisi getirmek için yerel ve uluslararası ölçekte çalışmalar hayata geçirilmiş ve “küresel köy”ün ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmalara hız kazandırılmıştır. Küreselleşmeyle birlikte, küresel vatandaş/dünya vatandaşı, küresel kültür, yabancı düşmanlığı, kültür bencilliği, kültürel yozlaşma, asimilasyon, kültürleşme, kültüraşırılık, çokdillilik, çokkültürlülük gibi kavramlar ortaya çıkmış ve farklı dil ve kültürlere sahip insanlar arasında ortaya çıkan sorunlara bu kavramlar üzerinden ayna tutulmaya çalışılmıştır. Küreselleşen dünyanın getirdiği tüm bu kavram karmaşası içerisinde, iletişimin karşısında kimine göre en büyük engel, kimine göre de en önemli araç olarak ulus

devletlerin millî değerleri arasında yer alan kültür ve dile işaret edilmektedir (Aytekin ve Ateş, 2019, s. 1789-1804).

Küreselleşmenin yani ortak ekonomi, ortak siyaset, ortak kültür, ortak değerler oluşturmanın önündeki en büyük engeli ulus devletler ve eğitim sistemleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, ulus devletlerin zayıflatılıp sonunda ortadan kaldırılması amaçlanmakta ve bu doğrultuda çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmaların başında da diğer devletlerin eğitim sistemlerinin küreselleşmeye uyumunun sağlanması gelmektedir.

Küreselleşme ve Eğitim

Ülkelerin ulusal eğitim sistemlerine baktığımızda, her devletin, yeni nesle kendi öz kültürlerini/değerlerini benimsetmeyi hedeflediği görülmektedir. Bunun yanında her devlet uluslararası alanda söz sahibi olmak için, güçlü ekonomiye sahip olmayı yani kalkınmayı da hedeflemektedir. Bu çerçevede, her ülke, çocuk ve gençlerine vatan millet sevgisi aşılamak istemektedir. Bu durum küreselleşmeyle uyuşmamakta ve devletler hem millî kültürlerinden vazgeçmek istememekte hem de dünyaya uyum sağlamak istemektedir. Bu ise çözülmesi kolay olmayan büyük bir sorundur.

Aslında bir millet, millî kültürünü oluştururken bir uygarlığın etkisinde kalmaktadır. Bu anlamda, gelişmiş bir uygarlığın etkisine giren bir toplumun kültürü, ulusal olmanın yanında uluslararası bir şekle de bürünmüş olmaktadır. Örneğin, Türk toplumu, İslam uygarlığının etkisine girerek Arap ve Fars kültüründen çok şey almıştır. Türkler Müslüman olduktan sonra Arap ve Fars kültüründen etkilenerek bu dillerden birçok kelime almış hatta Arap alfabesini kullanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti eğitim kurumlarında Arap ve Fars kültürünün etkisiyle eğitim verilmiş, eğitim kurumlarında ağırlıklı olarak İslami dersler okutulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra 1928 yılından itibaren Latin alfabesi kullanılmaya başlanmış, eğitim felsefesi ve amaçlarında Batı uygarlığı benimsenmiş ve Batı tarzında düşünen bireyler yetiştirilme yoluna gidilmiştir. Bu durum, eğitim alanında büyük karmaşa ve sorunu da beraberinde getirmiştir. Sömürü altında kalmış İslam ülkelerinin sorunları daha da karmaşıktır.

Selçuklu ve Osmanlı devlet ve toplumları İslam Uygarlığına gönüllü geçiş yapmıştır ama Batı Uygarlığına geçiş için gönüllülükten bahsetmek zor görünmektedir. Diğer İslam ülkelerinin durumu, sömürge yaşamış ülkeler ve yaşamamış ülkelere göre farklı gelişmelere sahne olmuştur. Doğal olarak sömürgeci ülkeler, kendi kültür ve medeniyetlerini zorlamışlar; eğitim yoluyla çocuk ve gençlere kendi değerlerini öğretmeye uğraşmışlardır. Bütün bunlara rağmen Türkiye dışındaki İslam veya halkı Müslüman olan ülkelerin çoğunun eğitim sistemlerinde, doğrudan Batı kültürünü çocuklarına öğretmeyi amaçladıklarını resmen açıklamamışlardır, diyebiliriz. Ancak bu ülkelerin Batının değerlerinden tamamen uzak bir eğitim yaptıklarını da söylemek zordur. Bu konu uzun bir tartışmayı gerektiği için burada ele alınmayacak, şuanda doğrudan etkilendiğimiz küreselleşme karşısında ne yapacağımız üzerinde durulacaktır.

Küreselleşme konusunda farklı görüşleri savunanların kendine özgü haklı sayılabilecek gerekçelerinin olduğu söylenebilir. Yaşanan küreselleşme sürecinde kimi toplumların önemli avantajlar elde edebileceği görülürken, kimi toplumlar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu nedenle, toplum olarak, kültürel değerlerini özümseyen, farklı kültürel değerlere saygılı, bilişim teknolojilerinden azami yararı sağlayabilecek niteliklere sahip, paylaşımcı, işbirliğine ve grup çalışmasına yatkın bireyler yetiştirmek gelecekte karşılaşılması muhtemel sorunların yaşanmasını önleyebilir. Öyleyse, siyasal gücü elinde bulunduranlar, eğitim uygulamaları sırasında

yaşanan sorunlara daha duyarlı olmak zorundadırlar. Mevcut uygulamalarla çağın gereklerine uyum sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesi mümkün görülmemektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan bir takım değişimler göstermektedir ki, toplumlar eğitim konusundaki geleneksel politikalarını modern yaklaşımları irdeleyerek yeniden gözden geçirmeli ve gerekli mâli desteği sağlayarak yeni projeler geliştirip, hayata geçirmelidirler (Yurdabakan, 2002, s. 61-66).

Eğitim alanında küreselleşme çalışmalarının yükseköğretim kurumlarından başladığını görüyoruz. Öğrencilerin değişik kültürleri tanınması ve diğer öğrencilerle yaklaşması için öğrenci değişim programları düzenlenmektedir. Konuyla ilgili 1988'de Paris'te düzenlenen "Yükseköğretim" konulu dünya konferansı şu nokta üzerinde yoğunlaşmıştır: Yükseköğretim kurumlarının geleneksel araştırma ve uzmanlaşma işlevlerinin yanında, kültürler ve uluslararasıdaki etkileşimi güçlendirebilecek misyonu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, yerel hükümetler yükseköğretim kurumlarına gereken finansal desteği sağlamalıdır. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgi alışverişinde yaşanan artış, yeni kültür ve uygarlıklarla etkileşimi kolaylaştırmakla birlikte, bilgiyi edinme, var olanların arasından en uygun olanını seçme ve başkalarıyla paylaşma gibi becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesine duyulan ihtiyacı da gündeme getirmiştir (Yurdabakan, 2002, s. 61-66).

Küreselleşme ve İslam Ülkeleri

Küreselleşme konusunda İslam ülkelerine baktığımızda, bu konuda bilinçli bir politika yürütüldüğünü söyleyemeyiz. Hemen ifade etmek gerekir ki, bu konuda İslam ülkelerine haksızlık etmemek gerekir. Küreselleşmeyi yayan gelişmiş Batılı ülkeler karşısında tüm dünya ne yapacağı konusunda net bir tavır koyamamaktadır. Bu konuda, direnebileceği düşünülen Çin ve Rusya gibi ülkeler bile küreselleşmeden etkilenmektedir. Kalkınmış ama millî kültürüne bağlı kalmış olarak gösterilen Japonya bile eski durumunu koruyamamaktadır. İslam dünyasına gelince, Suudi Arabistan ve İran gibi kapalı toplumlara bile küreselleşme girmektedir.

Tüm dünyada küreselleşme tek yönlü olarak gelişmektedir. Çoğu ülke, siyasi, ekonomik, kültürel olarak, edilgen bir şekilde küreselleşme sürecine girmiş durumdadır. Gelişmiş ülkeler dışında kalan ülkeler, küresel değerleri alırken millî değerlerini korumakta zorlanmaktadır. Küreselleşen dünyanın dışında kalmak neredeyse imkansız duruma gelmiştir. Günümüzde, başta ekonomik olarak hayatın tüm alanlarında, dış dünyaya kapıları kapatarak, yüksek gümrük tarifeleri ve kotalar koyarak, kendine yeterli olacağını düşünmek geçersiz duruma gelmiştir. Bu nedenle, yapılması gereken, otarşik bir yapıya yönelmek yerine, bilinçli uygulamalarla küreselleşme sürecini kontrol ederek, millî değerleri ve bağımsızlığı korumaktadır. Böylece bir taraftan küresel değerleri ve uygulamalara uyum sağlayacak diğer taraftan kendi kültürümüze de yabancılaşmamış olacağız.

Bütün dünyada eğitim, küreselleşmeden doğrudan etkilenen kurumlardan biridir. 20. yy sonlarında, teknolojiye hızlı değişimle birlikte, ihtiyaç duyulan yetişmiş eleman nitelikleri değişime uğramıştır. Küreselleşmeye ayak uydurabilecek bu yeni nitelikleri kazandırmadaki en büyük rol eğitime düşmüştür. Bu durumda, küresel bir dünyada, yeni değerleri kolayca kavrayabilen ama millî değerlerini koruyabilen vatandaşlar yetiştirmek eğitimin görevi olmaktadır.

Eğitim

Eğitim, çeşitli bakış açlarına göre farklı tanımlanmaktadır. Eğitimin genel bir tanımı şöyle yapılmaktadır: (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 20.04.2022) "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için

gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme.” Eğitim bir süreçtir. Bu süreçte, birey, yaşadığı toplum içinde kabul gören değerlere göre, yeteneklerini geliştirir, davranış biçimlerini öğrenir, topluma uyum sağlar. Eğitim sosyolojik açıdan, yetişmiş neslin, yetişmekte olan nesle, mevcut bilgi ve kültürü aktarması şeklinde de tanımlanmaktadır. Ancak, eğitim mevcut birikimi aktarmakla kalmaz, onun görevi, aynı zamanda öğrencilerin, yaşanan kültürü sadece tekrar etmeleri, kabul etmeleri ve korumalarıyla ile sınırlı değildir. Eğitim, aynı zamanda mevcudu geliştirmeyi, insanların yaratıcılıklarını, buluşlarını, keşiflerini yani gelişimini ve ilerlemesini de amaçlar.

Eğitim denince, planlı ve amaçlı süreçler söz konusudur. Bu nedenle, eğitim, önceden belirlenmiş esaslara göre insanların davranışlarında gelişmeler sağlayan planlı etkiler süreci, şeklinde de tanımlanmaktadır. İnsanlar rastgele de öğrenebilir ama eğitim, planlı ve bir amaç doğrultusunda yapılır. Bu amaç bir dünya görüşü, bir inanç, bir ideoloji, bir felsefe doğrultusunda yapılır. Bu da eğitimin amaçları konusunu gündeme getirir.

Eğitim planlı faaliyetler süreci olduğu için eğitimde program geliştirme süreci önemlidir; bu süreç, program hazırlama, uygulama ve değerlendirme çalışmalarını içine alır. Bu süreçte, eğitim programlarının dayandığı temellerle ilgili bazı sorular cevaplandırılır. Eğitimde “Niçin öğreteceğiz?” sorusunun cevabı eğitimin amaçlarını; “Nasıl öğreteceğiz?” sorusunun cevabı öğretim yöntemlerini; “Ne ile öğreteceğiz?” sorusunun cevabı eğitim araç ve gereçlerini; “Eğitimin sonunda ne kadar öğrettik?” sorusunun cevabı ise, ölçme ve değerlendirme konusunu oluşturur.

Programın öğelerinden amaç boyutunda, “Bireyleri niçin eğitiyoruz?” sorusuna cevap aranır. Eğitimin amaçlarını belirlemek, örgün eğitim faaliyetlerinin dayanaklarıdır. Amaçlar büyük ölçüde, ülkenin eğitim felsefesini de ortaya koymaktadır. Programın içerik boyutunda, “Belirlenen amaçlara ulaşabilmek için ne öğretelim?” sorusuna cevap aranır. Büyük oranda da amaç-araç ilişkisi kurularak, amaca uygun bilgilerin aktarılması istenir. Programın süreç boyutunda ise “içeriğin öğrenciye nasıl aktarılacağı” belirlenir. Yani, “Öğretim yöntem ve teknikleri ile araç gereç ve kaynaklar neler olacaktır?” sorusu cevaplandırılır. Programın son boyutu olan değerlendirme boyutunda ise “yapılan öğretimin kalite kontrolü” yapılır. Değerlendirme sonuçları da eğitimin amaçlarına ne kadar ulaşıp ulaşılmadığını ortaya koyar.

Eğitimin amaçlarını belirlemek örgün eğitim faaliyetlerinin dayanağıdır. Eğitim programlarında yer alan üç amaç vardır:

1. Uzak amaç: Devletin eğitim politikası (eğitim felsefesi)
2. Genel amaç: Uzak hedef doğrultusunda belirlenen okulların amaçları
3. Kazanımlar: Genel amaçlar doğrultusunda belirlenen derslerin hedefleri.

Bu üç amaçtan, uzak amaç, temel belirleyicidir. Özellikle üçüncü amaç tamamen eğitimciler tarafından belirlenen teknik bir konudur.

Eğitim amaçlarının düzenlenmesi konusunda sadece eğitimcilerin değil, toplumun her kesiminin etkisi vardır. Siyasetçiler, sivil toplum kuruluşları ve tüm vatandaşlar eğitimle ilgili görüşlerini açıklayarak eğitim politikasını ve eğitimin uzak amaçlarını belirlerler. Bu uzak amaçlar doğrultusunda, program geliştirme alanında, programcılar, psikologlar, uygulayıcı öğretmenler ve konu alanı uzmanlarından oluşan komisyon eğitimin tüm amaçlarını belirleyerek yazılı hâle getirirler. Basılı hâle gelen programın uygulanması eğitim yöneticileri ve

müfettişler ile öğretmenlerin görevidir. Eğitim yöneticileri ve müfettişler, uzak amaçların, okulların genel amaçlarının ve derslerin amaçların gerçekleşmesinde alt yapının hazırlanması, rehberlik ve kontrol görevlerini üstlenirler. Öğretmenler ise, uzak ve genel amaçlar çerçevesinde dersin özel hedeflerini/kazanımları gerçekleştirirler.

Programların temeli “ne, niçin, nasıl, ne zaman, kim ve ne ile” sorularının cevapları üzerine kurulur. Bu soruların cevaplarını, sırasıyla, sosyal çevre, konu alanı, eğitim felsefesi, eğitim psikolojisi, bireyler ve eğitim ekonomisinde bulabiliriz (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994, s. 188-196). Bu sebeple, eğitim programlarının, felsefi, psikolojik, ekonomik ve sosyal (toplumsal) olmak üzere dört temeli vardır. Bunlardan, felsefi temelleri dışındaki temeller, eğitimci ve yöneticilerin karar vermesi gereken teknik konulardır. Bu nedenle bu çalışmada esas olarak felsefi temelleri üzerinde durulacaktır.

Her eğitim uygulaması, bir insan anlayışını, insan felsefesini, yani bir dünya görüşünü, bir kültür ve uygarlık anlayışını yansıtır. Her eğitim programının dayandığı bir felsefe olmalıdır. Program geliştirme çalışmalarında felsefeden, program tasarımı hazırlama ve özellikle de hedeflerin belirlenmesi aşamalarında yararlanılmadır. Program geliştirme çalışmalarında temel alınan eğitim felsefeleri dört akım şeklinde gruplandırılmıştır. Bu dört akımı özetle, (daimicilik, esasicilik akımlarını) geleneksel ya da muhafazakar; (ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık akımlarını) çağdaş ya da ilerlemeci olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

İdealizm ve realizmden, daimicilik ve esasicilik; faydacılık (pragmatizm) ve varoluşçuluktan (egzistansiyalizm), ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık akımları doğmuştur. Daimicilik ve esasicilikte, insan aklı önemlidir. Bu akımlarda eğitimin amacı değişmeyen evrensel bilgiler ve değerleri aktarmaktır. Değerler önemlidir ve değerler, konular yoluyla kazandırıldığı için konular da önemlidir. Konular tartışmaya açık olmamalı, zamanın süzgecinden geçmiş temel konular olmalıdır. Eğitim hayata hazırlıktır. Bu nedenle okul hayatın kopyası değil, kültürün yeni nesle aktarıldığı yer olmalıdır. Öğretmen merkezli bir eğitimde, öğretmenin örnek olması ve öğrencinin öğretmeni dinleyerek anlatılanları öğrenmesi önemlidir Aydın ve Gürler, 2020, s. 67).

İlerlemecilik ve yeniden kurmacılık akımlarına göre ise eğitim öğrenci merkezli olmalı, öğretmen sadece yol gösterici olmalıdır. Öğrenci merkezli eğitimde, öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınmalı, öğrencinin gizil güçleri ortaya çıkarılmalıdır. Eğitim ortamında herkes düşüncesini söyleyebilmeli; uygulamaya ağırlık verilerek işbirlikli ve problem çözme yöntemleri kullanılmalıdır.

Eğitim, toplumun kültürünü ve kültürün önemli bir ögesi olan değerleri ve inançları da öğretir. Bu açıdan eğitim felsefelerini de ana hatlarıyla, birlikçi ve çoğulcu olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Birlikçi anlayışlara göre değerlerin doğrudan öğretimi veya aktarımı söz konusuysen, çoğulcu anlayışlarda bilişsel süreçler önemlidir ve değerlerin benimsetilmesinden çok, değerlerin sunumu ve tartışılması söz konusudur.

Değer öğretiminde, doğrunun tek olduğuna ve bunu yeni yetişen çocuk ve gençlere öğretmek gerektiğine inanıyorsak birlikçi bir anlayışa sahibiz demektir. Bu anlayışta olanlara göre, büyükler (anne baba, öğretmen), çocuklara, değerleri açıklamalı, telkin etmeli ve benimsetmeye çalışmalıdır. Bu anlayışa karşı olanlar, doğrunun tek olmadığı ve öğretmenlerin, ancak değerleri ortaya çıkarıp ve seçimi öğrencinin kendisine bırakmakla görevli kimseler olduğu kanaatine sahiptir.

Tahmin edilebileceği gibi, çoğulcu akım yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu anlayışın ortaya çıkmasında temel etken birinci ve ikinci dünya savaşları olmuştur. Daha sonraları Batı toplumunun gittikçe çoğulcu bir yapıya

kavuşması, hayat ve eğitim felsefelerinin de çoğulcu olmasını desteklemiştir. Doğal olarak eğitim anlayışları öğretim yöntemleri yaklaşımlarını da değiştirmiştir.

Değerlerin öğretilmesindeki yaklaşımları, birlikçi ve çoğulcu olmak üzere ikiye ayırdığımız gibi, idealist ve natüralist felsefelerin eğitime yansımaları şeklinde de açıklayabiliriz. Değer eğitimi, idealist anlayışa göre öğrencinin değerli davranış ve insan modellerini örnek alması amacıyla eğitilmesini içerir. Bundan dolayı öğrenciye günümüze dek varlığını sürdüren büyük sanat ve edebiyat eserleri eleştirel bir şekilde açıklanmalıdır. Natüralistlere göre de değerler, insanların çevreyle etkileşiminden kaynaklanırlar. Bu nedenle öğretimde temele çocuğun dürtüleri ve duyguları alınmalıdır. Okul, çocuğun çevresinden ayrı düşünülmemeli tersine öğretim çocuğun çevresini de içermelidir. Natüralistlerin bu düşüncesi bilgi ile hayat arasında bir köprü kurulmasının önemini vurgulamaktadır (Kaya, 2004, s. 7'den akt., Aladağ, 2009, s. 18).

Bu bilgiler ışığında, eğitimin amaçlarının belirlenmesinin çok önemli olduğu kadar çok da zor olduğunu göstermektedir. Önemlidir, çünkü tüm vatandaşlar bu anlayış, inanç ve değerlere göre yetişecek ve toplum buna göre şekillenecektir. Zordur, çünkü dünya değişmiştir ve hızla değişmeye devam etmektedir. Bu değişme tüm toplumları da etkilemektedir.

Çağımızda toplumsal değişimler o kadar çok hızlı olmaktadır ki, takip etmek bile zorlaşmıştır. İster istemez bu gelişimleri takip etmek gerekmektedir.

Belli başlı değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Toplumsal değişim
2. İnsan anlayışı
3. Yaşama biçimi
4. Ekonomik şartlar
5. Eğitim anlayışı
6. Bilgi anlayışı

Bir toplumun örgün ve yaygın eğitimi, o toplumun bireylerinin dünya görüşlerini, kişilik oluşumlarını, hayat biçimlerini, çalışma alanlarını belirler. İşte bu nedenle, içinde bulunduğumuz sosyal ve kültürel şartlar, kendimizi, kurumlarımızı ve değerlerimizi yeniden incelememizi gerektiriyor.

İnsanlığın endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecini yaşadığı günümüzde teknolojik yenilikler, benzeri görülmemiş değişimlere ortam hazırlamaktadır. Bu değişimin gelişim yönünde olmasını, kuşkusuz, bilim, teknoloji, sanat ve manevî değerler alanında bilgili ve tutarlı insanlar yetiştirerek eğitim sağlayacaktır.

İnsanın gelişmesinde olduğu gibi toplumların gelişmesinde de sonraki olaylarla önceki olaylar arasında ciddi bir ilişki vardır. Bu ilişki doğa olaylarında olduğu gibi kesin bir sebep-sonuç ilişkisi olmasa da çoğunlukla toplum hayatında olayların meydana gelişinde tesadüflerden daha belirleyici olan, o olaylarla ilgili önceki toplumsal yaşantılardır. İnsanlığın yeryüzündeki çok uzun serüveni içinde artarda gelen pek çok olay birbirinin sebep ve sonucudur.

Bunlar ilk bakışta bağımsız olaylar gibi görünseler de zamanla insanlığın ortak mirası ve hafızasını oluştururlar. Bu açıdan bakıldığında 20. yüzyıl kendisinden önceki dönemlerde başlamış olan sosyal ve siyasal olayların bir bakıma sonuçlarının alındığı ya da tamamlandığı bir dönemdir denilebilir. 19. yüzyıl içinde başlayıp gelişen pek çok olay 20. yüzyıl başında sonuçlanmıştır. Bunlar arasında en fazla dikkat çekenleri şöyle sıralayabiliriz (Aydın, 2021, s. 446):

İmparator, kral veya sultan gibi gücü temsil eden ve bunu çoğunlukla tanrı adına yapan biri tarafından yönetilen büyük imparatorluklar yıkılmış veya yönetim şekillerini değiştirerek ulus devletler ortaya çıkmıştır. İmparatorlukların kendi toprakları dışındaki ülkeler üzerindeki egemenliğine dayalı sömürgecilik faaliyetleri giderek azalmış veya ekonomik bağımlılık şeklinde yön değiştirmiştir.

20. yüzyılın başında ve ortasında yaşanan dünya savaşları, birçok ülkeyi ve özellikle Avrupa'yı altüst ederken, dünya âdeta iki kutup hâlinde silahlanma yarışına başladı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu mücadele bitti gibi görünmesine rağmen, pek çok yerde savaşlar, çatışmalar, açlık ve yoksulluklar devam etmektedir. Toplumlarda tarımdan sanayiye geçişle birlikte değişen ekonomik ve sosyal yapı sorunları dikkati çekerken, kırsal kesimden kente göç olayları da toplumdaki birçok değeri değiştirmiştir.

Daha önceki yıllarda başlayan bilimsel gelişmeler, 20. yüzyılda artarak devam etmiş, bilimsel buluşların sonucu olarak ortaya çıkan teknoloji ürünleri insan hayatını büyük ölçüde etkiler hâle gelmiştir. Teknoloji aracılığı ile bilgiye ulaşmak kolaylaşırken, bilgiye ilk sahip olan ve onu kullanılabilir hâle getiren, diğerlerine göre avantajlı duruma gelmiştir. Telefon, radyo ve televizyondan sonra, bilgisayar ve internet, insanlar, ülkeler, kıtalar arası iletişimi çok hızlı bir hâle getirmiştir. Teknolojinin sağladığı bu yoğun iletişim imkânları, dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen yerel bir olayın bile bazen bütün dünyanın önemli meselesi hâline gelmesine neden olabilmektedir.

Eski dönemlerin en değerli insan tipini oluşturan çok bilen insan, yerini bilgiyi gerektiğinde nerede, nasıl bulabileceğini bilen insana bırakmıştır. Yine çağlar boyu bilginin değişmez ve kalıcı olduğuna inanan insan tipi, yerini bilginin kısa zamanda değişip eskidiği bu nedenle sürekli yeni bilgiler peşinde kendini durmadan geliştirmeye çalışan insan tipine bırakmıştır. Eğitimin içeriği de giderek hayatla daha ilişkili olmaya başladı ve çok bilen insan yerine, bilgiye kolayca erişebilmenin de yollarını iyi bilen, bilgiyi hayatı kolaylaştırmakta bir araç olarak kullanabilen insan yetiştirme giderek ön plana çıktı. Günümüzde, eğitimli insanın tanımı da değişti. 21. yüzyılda okuryazarlık temel bilgisayar becerilerini de kapsayacaktır. Kişi, teknolojiden, teknolojinin boyutlarından, özelliklerinden, haberdar olacaktır. Geçmiş yüzyılların itaatkâr, uslu çocuk kavramı, kendi kendine yetebilen, karar verebilen, kararlarının sonucuna katlanabilen, hak ve sorumluluklarını dengeli bir şekilde taşıyabilen insan yetiştirme kavramı ile yer değiştirdi. Bunun eğitim anlayışındaki görünür etkisi, eğitim ortamlarındaki iklimin otoriter yaklaşımdan kişiler arası karşılıklı etkileşime dayalı daha serbest bir yaklaşıma doğru değişmesi şeklinde oldu.

Demokratikleşme dünyanın hemen her ülkesinde ulaşılmaya çalışılan önemli hedeflerden biri oldu. İnsanların bu yoldaki çabaları tüm dünya ülkelerinin demokratikleşmelerini sağlamadı ise de 20. yüzyıl ülkelerin demokratikleşme çabalarına sahne oldu.

Daha önceleri, okullarda eğitim görme şansı olmayan veya az olan kadınlar önce okullarda sonra çalışma ve siyaset hayatında görülmeye başladı.

Günümüz toplumlarını iki ana özellikle karakterize etmek mümkündür:

- a. Toplumun tüm hayat alanlarında yoğun bir bireyselleşme atılımının gerçekleşmesi.
- b. Toplumda geçerli değer anlayışlarının çoğullaşması.

Son yüzyılda büyük değişimlere sahne olan dünyamızda insanlık daha birçok değişimlere hazır olmalıdır. Toplumdaki değişimlere paralel olarak, eğitim alanında da değişiklikler yaşanmaktadır. Eğitim alanındaki değişiklikleri kısaca şöyle sıralayabiliriz. Herkese eğitim, zorunlu eğitim, hayat boyu eğitim, çok kanallı eğitim, öğretmen merkezli öğretimden öğrenci merkezli öğretime geçiş, aktif öğretim, küreselleşme, toplam kalite yönetimi vb.

Yaklaşık iki yüzyıl önce başlatılan her çocuğa zorunlu eğitim, tüm dünya ülkelerinde benimsenen bir uygulama hâline gelmiştir. Bununla birlikte, kız çocuklarının okula gitmesi de kabul edilen bir değer olmuştur.

Eğitim denilince ilk akla gelen okul kavramından, vazgeçilerek hayat boyu eğitimden bahsedilmeye başlandı. Çünkü bilimsel teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimler, eğitimi belli bir yaş ile sınırlama düşüncesini değiştirdi. Bunun sonucu hayat boyu eğitim, yetişkin eğitimi, hizmet içi eğitim kavramları ön plana çıktı. Ayrıca teknolojinin sağladığı imkânlarla gerçekleşen uzaktan eğitim süreçleri, insanlara hayatlarının herhangi bir döneminde, ilgi duyduğu bir alana yönelme veya o zamana kadar fark etmediği bir yeteneğini keşfetme fırsatlarını vermektedir.

Son yıllarda ekonomik ve sosyal ilişkilerle bağlantılı olarak küreselleşme kavramından söz edilmeye başlandı. Küreselleşme, kısaca, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen sosyal, siyasal ya da ekonomik olayın yakın veya uzaktaki başka yerlerde de kendini hissettirmesi şeklinde tanımlanabilir. Eğitim açısından küreselleşme ise birkaç değişik şekilde tanımlanabilir. Bu tanımlardan biri, birbiri ile bu kadar yakın ilişki içinde olan dünya toplulukları arasında rahatça dolaşabilecek, çalışabilecek, hatta farklı ortamlarda yaşayabilecek insanı yetiştirmek şeklinde olabilir. Bu tanım çerçevesinde eğitimin görevi yalnızca ulusal sınırlar içinde başarılı olabilecek insanları değil, farklı kültür ve coğrafyalarda uyum sağlayabilecek ve başarılı olabilecek insanların yetiştirilmesidir.

Batı'da J. J. Rousseau ile başlayan, çocuğa göre eğitim anlayışı, birçok bilimsel çalışmaya zemin hazırladı. Çocuğa göre eğitim, anlayışının benimsenmesi, çocuğun yani bireyin tanınmasını sağladı ve böylece eğitim psikolojisi çalışmalarını artırdı. Bu çalışmalar, öğretmen merkezli, klasik öğretim anlayışı yerine, öğrenen merkezli öğretim anlayışının yaygınlaşmasını sağladı. Öğrenen merkezli eğitim, kişilere öğrenmek istediklerini seçme hak ve sorumluluklarını vermenin yanında, bireyin kendisine en uygun yöntemlerle, öğrenme etkinliklerine aktif katılma imkânını da sağladı.

Eğitim amaçlarının belirlenmesinde etkili olan, bireyi veya toplumu öne alan iki temel yaklaşım tarih boyunca etkili olmuştur. Son yıllarda, toplumu ön plana çıkaran sosyalist ve devleti ön plana çıkaran görüşler yerine, liberalist, kapitalist, faydacı (pragmatist), varoluşçu (egzistansiyalizm), insancı (hümanist) anlayışa uygun birey merkezli anlayış yaygınlık kazandı.

Eğitim alanındaki değişiklikler, bilgi anlayışında da değişikliklere neden olmuştur. Geçen yüzyılda bilgi “kazanılacak “ bir şey olarak algılanıyordu. Bunun sonucu olarak da öğrenci üretici ve etkin bir unsur olarak ele alınmak yerine edilgen ve alıcı yani verilen konuları ezberleyen bir konumda idi. Günümüzde ise bilgi, “aranılan ve keşfedilen” bir şey olarak kabul edilmektedir. Bu durumda öğrenci verilen bilgileri belleyen bir kişi değildir.

O, öğretimde etkin ve bilgiyi arayan, keşfeden bir özelliğe sahiptir. Bunun sonucu olarak artık öğretme yerine öğrenme ön plana çıkmıştır. Diğer bir ifade ile öğretim, öğrenci merkezli bir hâle gelmiştir. Öğrenci merkezli öğretim yöntemlerine aktif öğretim yöntemleri denilmektedir.

Saban (2000, s. 152-153), yeni ve eski eğitim anlayışını şöyle tabloşturmaktadır:

Tablo 1
Eski ve Yeni Öğretim Anlayışlarının Karşılaştırılması

	Eski Öğretim Anlayışı	Yeni Öğretim Anlayışı
Bilgi	Öğretmen tarafından öğrencilere aktarılır.	Öğretmen ve öğrenciler tarafından birlikte inşa edilir.
Öğrenci	Öğretmenin bilgisiyle doldurulması gereken “boş bir kutu” olarak algılanır.	Kendi bilgisinin inşacı, keşifçisi ve transfercisi olarak algılanır.
Amaç	Öğrencileri belli kategorilere göre sınıflandırmak ve seviyelendirmek esastır.	Bütün öğrencilerin performanslarını, becerilerini ve yeteneklerini geliştirmek esastır.
İlişkiler	Öğrenciler arasındaki ve öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkiler formaldır.	Öğrenciler arasındaki ve öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkiler informaldır.
Sınıf Ortamı	Sınıf ortamı, rekabetçi ve bireyselci bir yapıdadır.	Sınıf ortamı, iş birliği bir yapıdadır.
Sınıf İklimi	Öğrencilerin belli bir düzene uyumu esastır.	Öğretimde bireysel farklılıkların gözetilmesi esastır.
Öğretim Hakkında Sayılı	Öğretim süreci, basit bir yapı arz eder ve “alan bilgisine sahip her uzman öğretebilir” anlayışı hâkimdir.	Öğretim süreci, karmaşık bir yapı arz eder ve öğretmenin yoğun bir şekilde pedagojik formasyon bilgisini gerektirir.

Son yıllarda yaygınlık kazanan toplam kalite yönetimi, sanayi sektöründe geliştirilen yönetim kuramlarından olmakla birlikte, genel yönetim kuramı ve kamu yönetimi, sağlık yönetimi, eğitim yönetimi gibi hizmet alanlarını da etkilemiş ve geniş uygulama alanı bulmuştur. Ülkemizde de eğitim yönetimi alanında bu kavramlar tartışılmaya ve kabul görmeye başlamıştır. Kısaca kalite, bir ürün ya da hizmetin belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama yeteneğine dayanan özelliklerinin toplamı demektir. Eğitimde kalite, eğitilmiş kişilerin aldıkları eğitim ile edindikleri bilgi, beceri ve tutumlarıyla toplumun ihtiyacı ve isteklerine beklenen seviyede cevap verebilmesidir. Kalite değerlendirilmesinde önemli olan hizmeti alan kişi (müşteri)lerin bu hizmetten memnun olması ve ihtiyaçlarının karşılanmış olmasıdır. Bir malın kalitesini alıcı belirler. Eğitimde kalite, belli zaman aralıklarıyla ve objektif ölçütlerle, eğitim kurumunun belirlenmiş olan hedeflere ulaşip ulaşmadığı, eğitimi alan öğrenciler ve eğitimi veren eğitimcilerin memnuniyeti, kurumun fiziksel imkânları, sınav düzeni ve ölçme değerlendirmenin objektif yöntemlerle yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesidir.

Tüm ülkelerin eğitim sistemleri, tarihî ve kültürel mirasının getirdiği şartlarla birlikte dünyada yaşanan değişimden bağımsız olarak düşünülemez. Çağın eğitim şartları her toplum etkilemektedir. Bu nedenle, İslam ülkeleri eğitim sistemleri de millî ve manevî değerlerini koruyarak bu değişime ve şartlara uymaya çalışmaktadır.

Bu özetlediğimiz eğitim düşünceleri çerçevesinde eğitimde hedeflenen insanın özelliklerinden bazıları şöyle sıralanmaktadır:

Günümüz insanı:

- Açık görüşlüdür,
- Hoş görüldür,
- Sabırlıdır,

- Amaçlıdır,
- Kendini eleştirebilir,
- Tarafsızdır,
- Her türlü kaynağa başvurabilir,
- Bilimsel kuşkucudur,
- Gerçekle söylentiye birbirinden ayırt eder,
- Mantık bilimine saygılıdır,
- Sürekli öğrenme ve anlama isteğindedir,
- Bilmediklerini sorgular öğrenir,
- Yeterli bilgiye ulaşıncaya kadar varacağı yargıyı erteler,
- Vereceği karar sonrası olası sonuçları düşünür,
- Kendi sonuçları ile gerçek sonuçları karşılaştırır, verilere dayanana benimser ve
- Her kararda bir yanılığ olabileceğini düşünür (Karaağaçlı, 2005, s. 70)

Günümüzde öne çıkan hedeflerden bazıları şunlardır:

- Tüketici insan yerine üretici insan yetiştirmeye,
- İçerik yerine yöneme ağırlık vermeye,
- Bağımlı kişilikten, bağımsız kişilik geliştirmeye,
- Grup öğretiminden, bireysel öğrenmeye,
- Elit, seçkin eğitim anlayışından, kitlesel eğitime yönelmeye ve yaygınlaşmaya,
- Belirli bir grubu eğitime yerine, toplumda herkesi eğitime ve toplumsal hayat için gerekli bilgi beceri ve tutumları kazandırmaya,
- Göreceli değerlendirmeler yerine, standartlara dayalı ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerini uygulamaya,
- İş ve öğrenim arası ilişkileri ve etkileşimi güçlendirmeye,
- Bireysel gelişme ve hayat boyu öğrenme temellerini güçlendirmeye,
- Öğrenciye kazandırılacak davranışları somut olarak belirlemeye doğru bir yönelim içinde olduğu gözlenmektedir.(Gordon ve arkadaşları 1995, s. 223 ile McIsaac, 1998: XXVII-XXVIII'dan akt. Karaağaçlı, 2005, s. 69)

Günümüz eğitiminde öğrencilerden beklenen davranış ya da kazanımlardan bazıları şunlardır:

- Temel bilgisayar yeterliğine sahiptir.

- Kültürel ve sanatsal etkinliklere katılır.
- Sorumluluk sahibidir.
- İlkeleri vardır.
- Her şartta dürüst davranır.
- Sağlıklı ve dengeli hayatı benimser.
- Hem ulusal hem de evrensel değerleri benimser.
- En az bir yabancı dil bilir.
- Barışçı ve hoşgörülüdür.
- Tutumlu, yenilikçi ve üretkendir.
- Özgüveni tamdır.
- Açık iletişimden yanadır.
- Çevreye duyarlıdır.
- Spora önem verir (Karaağaçlı, 2005, s. 71).

Bu çerçeve içinde eğitimin genel amaçlarını şöyle önerebiliriz:

“Millî, ahlakî, insani, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı; kendine, ailesine, toplumuna, tüm insanlığa karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getiren; bağımsız düşünebilen; beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe sahip; yeteneklerini geliştirerek kendine ve tüm insanlığa faydalı olacak bilgi, beceri ve tutumları kazanarak meslek sahip olmak ve böylece kendini gerçekleştirecek vatandaşlar olarak yetiştirmektir.”

Eğitim

Yöntem, bir amaca ulaşmak için takip edilen yol demektir. Öğretim yöntemleri de öğretimdeki amaçlara ulaşmak için takip ettiğimiz yollar anlamına gelir.

Yaşamakta olduğumuz çağa “bilgi çağı” da denilmektedir. Bunun sebebi bilginin gücünün ve ürünlerinin hayatın her alanında derinliğine hissedilmesi olsa gerektir. Günümüzde çocukların daha erken yaşlarda okula başlaması ve okulda geçen sürenin artması, bilgi patlaması karşısında ders programlarının her yıl değişmesi, çağın bir zorunluluğu olmuştur. Hızla gelişen ve değişen bilgilerin çeşitli elektronik yöntem ve araçlarla depolanması mümkün hâle gelmiştir. Bilgi patlaması olgusu karşısında okullarda verilen öğretim yetersiz kalmaktadır (Büyükdüvenci, 1992, s. 32).

Yeni bilgilerin hepsini depolayabilecek elektronik aletler olmasına rağmen, insan hafızasının ise kapasitesi artırılamamaktadır. Artık bilgileri ezberlemek yerine, anlamak ön plana çıkmıştır. Anlama olayı bilginin ilerlemesinde de bir araç olmakta, yeni buluşlara yol açmaktadır (Küyel, 1978, s. 140). “Anlama”, bilgiyi nasıl yapılaştıracağımızı bilmeyi içerir; parçaları nasıl birbirine bağlayacağımızı, bilgi parçacıklarını bir diğeriyle nasıl

ilişkilendireceğimizi içerir. Başka bir deyişle, olguları, bilgileri incilere benzetirsek “anlama” bunları birbirine bağlayan bir sicim olmaktadır. Gerçek anlamıyla öğretim, böylesi bilginin aktarılması, kazandırılmasıdır. Bir telefon numarasının, bir tarihin, bisiklete nasıl binileceğinin bilinmesi türünden bilgilerde anlama zorunlu değildir. Nitelikli öğretim, temelde anlamının olduğu bilginin kazandırılmasıyla mümkün olabilir. Bunun sonucunda kazanılan bilginin temellendirilmesi (ezberlenmesi değil), açıklanabilmesi, yeni bilgiler üretilebilmesi mümkün olabilecektir. Başka bir kişinin otoritesine dayanılarak kabul edilen bir şey olmayıp, öğrencinin kendisi tarafından ulaşılan, kendine mal ettiği, sorgulanmasıyla kendinin kıldığı, kendine dayanarak kabul ettiği bilgi olacaktır.” (Büyükdüvenci, 1992, s. 32).

“Çağımızda ‘Çocuğun Antropolojisi’ veya ‘Pedagojik Antropoloji’” gibi bilimler, planlı ve yöntemli etkilenmeleri, yani eğitim ve öğretimi daha güçlü kılacak görüşleri ve tecrübeleri belirlemeye çalışmaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre, eğitim ve öğretimin aracı olan derslerin, öğrenci tarafından anlaşılıp benimsenmesi için iki şey kaçınılmazdır:

1. Dersi öğrenciye yaklaştırmak,

2. Konuları, onun yaşadığı hayattan, doğal çevresinden çıkarmak (Bilgin, 1982, s. 157). Dersi öğrenciye yaklaştırmannın yollarından biri, onu derse bizzat katarak, öğrenmeyi zevk hâline getirmektir.

Geçen yüzyılın sonundan itibaren “öğrenciye göre eğitim ilkesi” benimsenmiştir. Bu sebeple, gelişme açısından farkları belirlemek amacı ile yöntemler, geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki grupta incelenmektedir.

Geleneksel öğretim yöntemlerinde, bütün faaliyetler öğretmenin merkezde olduğu görüşüne göre biçimlendirilmiştir. Öğretmen aktif, öğrenci pasif alıcı durumdadır. Bütün roller öğretimde toplanmıştır. Grup hâlinde öğretim söz konusudur. Sınıfta sözel etkileşim büyük ağırlık taşır.

Çağdaş öğretim sistemlerinde ise öğretmenin rolü daha değişiktir. Öğretmen, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştırma, öğrenciye rehberlik etme, öğrenme sürecine öğrencinin katılımını ve katkısını sağlama ve öğrenciyi sürekli güdüleme ile yükümlüdür. Bu nedenle öğretmenin kullanacağı yöntemler yukarıdaki etkinlikleri gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

Öğrenmenin, öğrencinin öğrenme çevresiyle aktif bir çaba ile etkileşimi veya öğrenciye “ne sunulduğu”ndan çok, “öğrencinin ne yaptığı” ile oluştuğu görüşü, yöntemlerin kullanılış biçimini değiştirmiştir. Öğretim işinde kullanılacak yöntem ve araçların, öğrencinin, dikkatini sürekli tutma, hatırlamasını uyarma, ipuçlarını kolayca yakalaması ve öğrenme işine bizzat katılmasını sağlama gibi işlevleri olmalıdır.” (Fidan, 1986, s. 167-168).

Öğretim etkin bir süreçtir. Bu süreç içinde öğrenci de mümkün oldukça etkin kılınmalıdır. Öğrencinin katılmadığı bir ders ortamında öğrenme azalmakta, hazırcılık gelişmekte, ezbere yönelim artmaktadır. Öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkması için konuşması ve derse etkin katılımı sağlanmalıdır.

Geçen yüzyılda bilgi “kazanılacak” bir şey olarak algılanıyordu. Bunun sonucu olarak da öğrenci üretici ve etkin bir unsur olarak ele alınmak yerine edilgen ve alıcı yani verilen konuları ezberleyen bir konumda idi. Günümüzde ise bilgi “aranılan ve keşfedilen” bir şey olarak kabul edilmektedir. Bu durumda öğrenci verilen bilgileri belleyen bir kişi değildir. O, öğretimde etkin ve bilgiyi arayan, keşfeden bir özelliğe sahiptir. Bunun sonucu olarak artık öğretim yerine öğrenme ön plana çıkmıştır. Diğer bir ifade ile öğretim, öğrenci merkezli bir hâle gelmiştir. Öğrenci merkezli öğretim yöntemlerine aktif öğretim yöntemleri denilmektedir.

Öğretimde gaye, öğrenme seviyesinin yükseltilmesidir. Örneğin, bilişsel alanla ilgili bir öğrenmede, öğrenme bilgi seviyesinde kalmayıp, kavrama ve uygulama seviyesine çıkartılabilirse başarı artmış demektir. Bu öğrenmelerin uygulama seviyesini aşım, analiz (çözümleme), sentez (bireşim) ve değerlendirme seviyesine çıkması ise öğrenmenin tam gerçekleştiğini gösterir.

Öğretim yöntem ve teknikleri, öğrenmeyi sağlamak için birer araçlardır. Bu araçların başarısı kullananın onu kullanma becerisine bağlıdır. Kullandığı yöntem ve tekniğin içeriğini dolduracak ve ruh verecek olan öğretmenin kendisidir. Öğretmenin kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri kendi başına fazlaca bir anlam ifade etmez. Öğretmen eğer bilginin sabit, kesin ve öğrencinin dışında olduğunu; sadece sözel ve sayısal zekâyı geliştirerek gençleri gelecek hayat için ayaklı kütüphaneler olarak yetiştirmeyi okulun en önemli görevi sayıyorsa kullandığı yöntem ve teknik, sonucu fazlaca değiştirmeyecektir. Bu nedenle, öğretmenin eğitimin amacına ilişkin taşıdığı inanç, bilginin doğasına ve eğitimdeki yerine ilişkin kabullenmeleri kullanacağı öğretim yöntem ve tekniğine anlam verecek olan değerlerdir.

Aktif Öğrenme

Aktif öğrenme, öğrenme sürecinin öğretene ve öğrenene tarafından planlandığı ve yürütüldüğü öğrenme demektir. Diğer bir tanımla öğrenenlerin kendi öğrenme hedeflerini belirledikleri, öğrenme etkinliklerini planladıkları, uygun öğrenme stratejilerini seçtikleri ve öğrenme sürecini değerlendirdikleri öğrenme yaklaşımıdır.

Aktif Öğrenmede Öğrenci

Aktif öğrenmenin uygulandığı gruplarda; öğrenciler bilgi kaynaklarını kendileri bulur ve kullanır. Öğrenciler bireysel ve grup sorumluluğu taşıyarak birbirlerinin öğrenmelerine katkıda bulunurlar.

Aktif öğrenmede öğrenci:

- Düşüncelerini açıkça ifade eden,
- Tartışan,
- Okuyan ve yazan,
- Çözümleme yapan (analiz eden),
- Dikkatli, meraklı ve yaratıcı,
- Gayretli, sorgulayan ve araştıran,
- Bilgiler arasındaki ilişkileri kuran,
- Öğrendiklerini yeni durumlara uygulayan,
- Bilgiyi keşfeden,
- Zamanını iyi yöneten ve değerlendiren,
- Kendi öğrenme düzeyini uygun araçlar ve ölçütlerle değerlendiren,
- Kazanımlarını aşama aşama gören ve

- Ne yapacağını planlayan aktif konumdadır (Karaağaçlı, 2005, s. 325-326).

Aktif Öğrenmede Öğretmen

Aktif öğrenmenin uygulandığı gruplarda öğretmen:

- Soru-cevap, tartışma, problem çözme, örnek olay, gözlem, gözlem gezisi, deney gibi değişik öğretim yöntemlerini uygular;
- “Beyin fırtınası”, “hızlı düşünce açıklama”, “katılıyorum-katılmıyorum-kararsızım ölçekli görüş belirtme”, “Siz olsaydınız ne yapardınız?” gibi öğretim tekniklerinden yararlanır;
- Öğrencilere bireysel ve grup sorumluluğu verir;
- Öğretim ve değerlendirme süreçlerinin planlanmasında öğrencilerin görüşlerini de dikkate alır;
- Bir konuda görüş yazma, bir konu ya da olayın neden ve sonuçlarını açıklama, bir konuda öneriler geliştirme gibi öğretim işlerini düzenler (Karaağaçlı, 2005, s. 326).

Sonuç

Küreselleşmeyi yaymaya çalışan Batılı ülkeler dışındaki ülkeler, küresel baskılar sonucu eğitim programlarında değişiklikler yapmaktadırlar. Bu değişiklikler, çoğunlukla Batı'dan hazır programlara göre yapılmaktadır. Bazen, bu programlar, ülkelerinin tarihî gelişim sürecine ve toplumsal yapısına uymamakta, ülkenin imkanlarıyla uyuşmamaktadır. Böyle bir eğitim programı, İslam ülkelerinin dinî, ahlaki, manevi, kültürel değerlerine ve kendine yabancı insanlar yetiştirme riski taşımaktadır. İslam ülkelerinin bu riskten kurtulabilmesi için, kültürel yapılarına uygun, toplumlarının ihtiyaçlarına uygun bir uygulama geliştirmeleri gerekmektedir. Bunun için, dünyanın gidişatını kavrayabilecek, küresel anlayışa uygun bilgi üretebilecek ama aynı zamanda millî değerlerine sahip çıkan, onları koruyan ve geliştiren vatandaşlar yetiştirmek için eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen uyum ve gelişmeleri yapabilmeleri için kısır iç çekişmeleri bırakıp, çocuk ve gençlerinin yeteneklerini geliştirip, değerlerine bağlı olarak yetişmeleri için çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

İslam ülkeleri, çok farklı coğrafyalara yayılmış olmaları ve farklı tarihî ve kültürel arka planlardan gelmeleri gibi birçok sebeple, yeteri kadar iş birliği yapamamaktadırlar. Siyasi liderlere, İslam ülkeleri arasında iş birliği ve dayanışmayı geliştirme konusunda, irade göstermeleri, vatandaşlarını yönlendirmeleri görevi düşmektedir. Bu işbirliğinin en önemli yönü ekonomi alanında olmalı ama eğitim ile başlamalıdır. İşbirliği için kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı çalışmalarını artırmalı, hükümetler bunu önemseyip, çalışmalarını desteklemelidir.

Kaynakça

- Aladağ, S. (2009). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi (Doktora Tezi, Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Aydın, M. Z. ve Akyol, G. Ş. (2020). *Okulda değerler eğitimi yöntemler - etkinlikler – kaynaklar*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aydın, M. Z. (2021). *Din öğretiminde yöntemler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aytekin, H. ve Ateş, E. (2019). Küreselleşme ekseninde yeni kavramlar. *Turkish Studies Language and Literature*, 14/4, 1789-1804. <https://doi.org/DOI: 10.29228/TurkishStudies.39847>
- Bilgin, B. (1982). İlkokullarda din bilgisi dersleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 5, 157-166.
- Büyükdüvenci, S. (1991). Nitelikli eğitim sorunu. *Özel kültür okulları eğitim araştırma geliştirme merkezi eğitimde arayışlar I. sempozyumu eğitimde nitelik geliştirme sempozyum kitabı içinde* (s.32-34). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Büyükkaragöz, S ve Çivi, C. (1994). *Genel öğretim metotları*. Konya.
- Karaağaçlı, M. (2005). *Öğretimde yöntemler ve yaklaşımlar*. Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- Küyel, M. T. (1978). İleri dil ve dil transferi üzerine ön düşünceler. *Bilim kültür ve öğretim dili olarak Türkçe kitabı içinde* (s. 97-180). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Saban, A. (2000). *Öğrenme öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu İnternet Sözlüğü. (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 20.04.2022).
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, 6, 61-66.